

Tomasz Dreikopel

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie. Wydział Humanistyczny

e-mail: tomasz.dreikopel@uwm.edu.pl

ORCID ID: 0000-0001-7529-3037

L

łaciński przekład rozprawki Pseudo-

Arystotelesa *Περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ*

κακιῶν Franciszka Tidicaeusa, profesora

Gimnazjum Akademickiego w Toruniu

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/FT.2019.008>

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-ND 4.0).

Dr Tomasz Dreikopel jest zatrudniony jako starszy wykładowca w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W 1999 r. uzyskał magisterium na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (dalej: UMK), a w roku 2008 doktorat na Wydziale Filologicznym UMK. Jego zainteresowania badawcze dotyczą m.in. filozofii starożytnej oraz jej szeroko pojętej recepcji, zwłaszcza w gimnazjach akademickich Gdańska i Torunia na przełomie XVI i XVII stulecia. Jest autorem kilkadziesiątu publikacji naukowych, zamieszczonych m.in. na łamach „Nowego Filomaty”, „Rocznika Toruńskiego”, „Szkiców Humanistycznych”, „Folia Toruniensia”, „Humanistyki i Przyrodoznawstwa” oraz w kilku monografiach zbiorowych. Z ważniejszych publikacji tego autora należy wymienić: *Recepcja poglądów etycznych Arystotelesa w Isagoge ethica i Aristotelis de virtutibus libellus Franciszka Tidicaeusa*, Olsztyn 2010; *Starość u Owidiusza – próba interpretacji pojęć senectus, senex, senior*, *Szkice Humanistyczne*, t. 13, nr 2–3 (vol. 32): 2013, s. 99–105; *Franciszka Tidicaeusa Quaestio ethica et politica, utrum honestum natura constet, an vero tantum opinione. Wstęp, przekład z języka łacińskiego i komentarz*, *Folia Toruniensia*, t. 17: 2017, s. 231–242.

S

owa kluczowe: filologia klasyczna; neolatynistyka; historia nauki; filozofia

S

treszczenie: W artykule pod kątem językowym zostały omówione wybrane passusy z opublikowanego na początku XVII w. łacińskiego przekładu przypisywanej Arystotelesowi rozprawki *O cnotach i wadach*, którego dokonał Franciszek Tidicaeus, wówczas profesor Gimnazjum Akademickiego w Toruniu. Dokonana analiza rzuca dużo światła na szczegóły warsztatu translacyjnego toruńskiego uczonego i pozwala pokazać przyjętą przez niego metodologię pracy nad greckim oryginałem.

Na początku zbiorowej edycji pism filozoficznych Franciszka Tidicaeusa (1554–1617)¹, która ukazała się drukiem w 1609 r. w Lipsku, odnajdujemy obszerny komentarz do przypisywanej Arystotelesowi (384–322 r. p.n.e.), powstałej prawdopodobnie w I w. p.n.e., bądź w I w. n.e., niewielkiej rozprawki *O cnotach i wadach*. Będące dowodem niezwyklej erudycji profesora toruńskiego gimnazjum opracowanie pt. *Aristotelis de virtutibus libellus*² zawiera nie tylko wnikliwą egzegezę uwag anonimowego autora, lecz także grecki tekst dziełka i, z punktu widzenia naszych rozważań najistotniejszy, łaciński przekład rozprawki. Dzięki informacjom, znajdującym się we wstępie do wspomnianego komentarza, jesteśmy w stanie z całą pewnością ustalić, że przekład rozprawki Pseudo-Arystotelesa przygotował Tidicaeus na podstawie edycji, która ukazała się drukiem w marcu 1539 r. w Bazylei³ i zawierała pierwszą na świecie łacińską translację Szymona Grynaeusa (1493–1541), w owym czasie profesora tamtejszego uniwersytetu⁴. Do wzbogacenia komentarza własnym tłumaczeniem na język łaciński dziełka *Περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν* skłoniła toruńskiego profesora wysoka ocena wartości rozważań starożytnego autora, a ponadto przekonanie, że jego lektura może przynieść wiele korzyści każdemu z potencjalnych czytelników.

Uważna lektura będącego przedmiotem mojego zainteresowania przekładu pozwala wyodrębnić szereg cech charakterystycznych dla translacyjnego warsztatu Tidicaeusa, do których przede wszystkim trzeba zaliczyć: (1) dążenie do wyszukiwania łacińskich odpowiedników greckich terminów filozoficznych, uwzględniające także inne możliwe synonimy tych samych pojęć, oraz (2) dbałość, aby proponowane odbiorcom tłumaczenie było jasne, a także w pełni zaspokajało ich ciekawość poznawczą, nawet jeżeli zakłada to konieczność stosowania daleko idącej *licentia translatoris*. Stąd też celem niniejszego artykułu jest ukazanie odbiorcy kilku, w mojej ocenie, najistotniejszych przykładów, które potwierdzają wyjątkową staranność, a zarazem twórcze podejście toruńskiego uczonego do tekstu oryginalnego.

Niewątpliwie najbardziej jaskrawy przykład wspomnianego dążenia Tidicaeusa do precyzyjnego przetłumaczenia na język łaciński kluczowych pojęć filozoficznych pozostaje w bezpośrednim związku z przyjętym w rozprawce Pseudo-Arystotelesa podziałem ludzkiej duszy na trzy części, tj. rozumną, popędliwą oraz pożądliwą. To właśnie na podstawie tego, przyjętego od Platona, modelu duszy człowieka anonimowy autor dziełka dokonał podziału na właściwe sobie grupy poszczególnych cnót oraz pozostających do nich w opozycji wad. W tym kontekście czytelnik

¹ Kulisy życia, praktykę lekarską, działalność dydaktyczną, dorobek naukowy i twórczość literacką Tidicaeusa przedstawiłem w monografii pt. *Recepcja poglądów etycznych Arystotelesa w Isagoge ethica i Aristotelis de virtutibus libellus Franciszka Tidicaeusa*, Olsztyn 2010, s. 17–36.

² Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu, sygn. 108952 B. 80 2032, k. A1–P8, Franciscus Tidicaeus, *Aristotelis de virtutibus libellus Graece et Latine, versione in Latinum nova et accurata, Graeco textui ad unguem respondente et commentariis eruditiss atque iucundis in singula capitula illustratus*. Według tej edycji podaje w tekście głównym oraz w przypisach numerację poszczególnych kart, a także stron komentarza toruńskiego profesora.

³ Biblioteka Uniwersytecka w Bazylei, sygn. FNP VII 53:2, *Aristotelis de virtutibus libellus plane aureus, nuper quidem Graece inventus, iam vero primum per Simonem Grynaeum Latinitate donatus... Basileae in officina Roberti Winter, mense Martio. Anno M.D.XXXIX*. Więcej informacji na temat *editio princeps* rozprawki oraz jej późniejszych edycji por. T. Dreikopel, op. cit., s. 83–85.

⁴ Simon Grynaeus (1493–1541) był m.in. profesorem filozofii na Uniwersytecie w Bazylei, gdzie przygotował i ogłosił drukiem w 1531 r. obszerną grecką edycję pism Arystotelesa. Por. C. Bursian, *Grynaeus Simon*, [w:] *Allgemeine Deutsche Biographie*, Leipzig 1879, Bd. 10, s. 72 n. Jako ciekawostkę należy odnotować fakt, że w komentarzu Tidicaeusa odnajdujemy bezpośrednie nawiązanie do łacińskiej translacji Grynaeusa. Por. *Aristotelis de virtutibus libellus...*, k. D8 (62).

translacji toruńskiego profesora z pewnością zwróci uwagę na fakt, że w odniesieniu do oryginalnego terminu, za pomocą którego określa się każdą z wyżej wymienionych części duszy, przekład Tidicaeus zawiera przynajmniej kilka jego łacińskich ekwiwalentów. Co się tyczy rozumnej części duszy (*τὸ λογιστικόν*), mamy do dyspozycji pięć następujących możliwości: (1) *ratione praedita animae pars* [k. A3 (4)]; (2) *ratione utens animae pars* [k. A3 (5)]; (3) *pars animae rationalis* [k. B4 (23)]; (4) *anima rationalis* [k. D8 (62)], a wreszcie (5) *recta ratio* [k. F4 (86)]. Należy podkreślić, że w tym przypadku leksykalna inwencja tłumacza idzie w kierunku użycia możliwie związanych odpowiedników o konkretnej konotacji, które nie mają charakteru opisowego. Tożsama związłość leksykalna cechuje propozycje dotyczące części pożądlivej (*τὸ ἐπιθυμητικόν*), którą autor przekładu określił następująco: (1) *[animae] appetitiva pars* [k. A3 (5)]; (2) *pars animae concupiscens* [k. C2 (35)]; (3) *facultas [animae] concupiscens* [k. C6 (42)]; (4) *facultas appetitiva vel concupiscens* [k. E7 (77)] oraz (5) *facultas concupiscens* [k. F4 (86)]. Natomiast zupełnie inny *modus operandi* przyjął Tidicaeus, jeśli chodzi o propozycje translacji greckiego pojęcia *τὸ θυμοειδές*, którym w tekście Pseudo-Arystotelesa określa się popędliwą część duszy. Wśród wersji, które można odnaleźć w tłumaczeniu łacińskim, zaledwie jedno określenie, tj. (1) *irascens [animae] pars* [k. A3 (5)], pozostaje pod względem językowym związane, natomiast pięć pozostałych ekwiwalentów stanowi wyrażenia w większym lub mniejszym stopniu opisowe: (2) *animae affectus complexa et fovens pars, quam irascentem vocant* [k. A3 (4)]; (3) *facultas sive animae pars irascens vel in qua ira sedem habet* [k. B5 (24–25)]; (4) *pars animae iram fovens et suppeditans* [k. B6 (27)]; (5) *anima, in qua irae quasi domicilium est* [k. E (65)], a także (6) *[animae] facultas, quam animosam vocant* [k. E4 (70)].

Niemal w całkowitej opozycji do filologicznej finezji, jaką wykazał Tidicaeus przy określaniu wspomnianych już części duszy, pozostają jego propozycje w zakresie łacińskich odpowiedników poszczególnych cnót i wad. W tym przypadku można wskazać w przekładzie zaledwie trzy miejsca, które z dużą ostrożnością pozwalają dopatrywać się w pracy tłumacza braku leksykalnej konsekwencji. Ekwiwalentem greckiego pojęcia *δειλία* (*tchórzostwo*) jest zasadniczo rzeczownik *timiditas*, chociaż w translacji pojawia się także zaczerpnięte z łaciny klasycznej słowo *ignavia* oraz językowy nowotwór, za który z pewnością trzeba uznać termin *meticulositas* [k. A3 (5)]⁵. W bardzo podobny sposób potraktował tłumacz słowo *illiberalitas*, oznaczające grecką *ἀνελευθερία* (*chciwość*), obok którego w tekście łacińskim widnieją dwie inne ewentualności leksykalne, tj. rzeczowniki: klasyczny *tenacitas* i późniejszy *sordities* [k. F8 (95)]⁶. Tidicaeus dopuszcza też możliwość zastosowania synonimicznie do *imprudencia*, która oznacza *nierozwagę* (*ἀφροσύνη*), rzadziej występującego w łacinie i mającego nieco inne znaczenie określenia *stoliditas* [k. K8 (159)]⁷.

Za najistotniejsze w przygotowanym przez toruńskiego profesora przekładzie trzeba uznać te miejsca, które potwierdzają wspomnianą wcześniej dbałość o jak największą jasność łacińskiej wersji rozprawki, a zarazem świadczą o korzystaniu

⁵ Słownik łacińsko-polski, t. III, red. M. Plezia, Warszawa 1999, s. 490, s. v. *meticulosus* (*tchórzliwy*).

⁶ Słownik łacińsko-polski, t. V, red. M. Plezia, Warszawa 1999, s. 181–182, s. v. *sordes* (*chciwość*) oraz *sordidus* (*chciwy*).

⁷ Ibidem, s. 221–222, s. v. *stoliditas* (*głupota, tępota*).

przez Tidicaeusa z szeroko pojętej *licentia translatoris*. W tekście oryginalnym przy definicji rozsądku (*φρόνησις*) mowa jest o rzeczach, które prowadzą do zapewnienia człowiekowi szczęścia (*εὐδαιμονία*). W translacji odnajdujemy tymczasem umieszczone w nawiasie zwykłym jako dodatek pewnego rodzaju wyjaśnienie tłumacza, że chodzi o rzeczy, *które służą do dobrego i szczęśliwego życia* [*quae ad bene beateque vivendum faciunt*, k. B4 (23)]. Męstwo (*ἀνδρεία*) jako cnota objawia się u ludzi, którzy nie popadają w trwogę w przypadku niebezpieczeństw zagrażających śmiercią (*δυσέκπληκτοί εισιν ὑπὸ φόβων τῶν περὶ θάνατον*, 1250a 6–7)⁸. W tym miejscu pozwala sobie Tidicaeus na dość swobodną interpretację, sugerując czytelnikowi, że w tekście źródłowym chodzi o osoby, które „niełatwo doznają niepokoju bądź nie wpadają w przerażenie z obawy przed niebezpieczeństwem wynikającym z wielu okoliczności, zwłaszcza tych wzbudzających strach i zagrażających śmiercią” [*non facile turbantur aut percelluntur metu rerum plenarum periculo adeoque terribilium et mortem minantium*, k. B6 (27) –B7 (28)]. Należy podkreślić, że w omawianym miejscu toruński profesor skorzystał z dwóch form czasownikowych (*turbantur aut percelluntur*), wzmacniając pierwszą z nich przysłówkowo (*non facile*), drugą zaś poprzez użycie okolicznika przyczyny (*metu*). Z niemal identycznym *modus transferendi* mamy do czynienia przy określeniu tchórzostwa (*δειλία*), gdy greckie słowo *ἐκπλήττονται* (*doznają przerażenia*) także otrzymało w translacji dwa, na tej samej zasadzie wzmacnione, odpowiedniki [*facile cohorescunt et corripiuntur metu*, k. E4 (70)]. Chciwość (*ἀνελευθερία*) jako wada moralna uwidacznia się w przypadku osób, które wyciągają ręce po zysk ze wszystkich stron (*ὀρέγονται τοῦ πανταχοῦ θειν κέρδους*, 1250a 26–27). W przekładzie tego miejsca poprzez zastosowanie i to aż trzech łacińskich form czasownikowych mowa o ludziach, którzy *domagają się, polują i pozyskują sobie zysk pochodzący z każdej strony* [*expetunt, sectantur, captant lucrum undecumque profectum*, k. G1 (96)]. Z kolei przy definicji opanowania (*ἐγκράτεια*) mamy do czynienia z sytuacją, kiedy dość swobodne potraktowanie przez tłumacza tekstu oryginalnego staje się przyczyną oczywistej pomyłki językowej, tym bardziej zaskakującej, ponieważ w kontekście oceny całości przekładu trudno zarzucić Tidicaeusowi nieznamość języka starogreckiego. W interesującym nas passusie starożytny autor sprecyzował, że cnotą opanowania wyróżniają się ci, którzy dzięki rozumowi powściągają pragnienie niegodziwych rozkoszy. W tym miejscu słowo *κατεχουσι* (3 os. l. mn.) nie tylko zastąpiono dwoma formami czasownikowymi, ale jeszcze każda z nich, co można wyjaśnić wyłącznie nieuwagą tłumacza, widnieje w tekście łacińskim w 1 osobie liczby mnogiej [*cohibemus et quasi sistimus*, k. C6 (42)].

W przekładzie rozprawki Pseudo-Arystotelesa, obok wskazanej powyżej skłonności tłumacza do zastępowania greckiej formy czasownikowej dwoma, a nawet większą liczbą łacińskich odpowiedników, należy wskazać także kilka innych *exempla*, które niewątpliwie potwierdzają niekiedy przesadne dążenie Tidicaeusa do możliwie precyzyjnego przekazania czytelnikom sensu tekstu oryginalnego. Przy określeniu małoduszności (*μικροψυχία*) grecki autor mówi o wadzie duszy, która powoduje, że ludzie nie są zdolni, aby znosić *ἀδύνατοί εισι φέρειν*, 1250a 27–29) powodzenie

⁸ Grecki tekst rozprawki oraz jego paginację podaję w tekście głównym według edycji Bekkera. Por. *Aristotelis Opera*. Aristoteles graece ex recognitione I. Bekkeri, ed. altera, quam curavit O. Gigon, apud W. de Gruyter et Socios, Berolini 1960.

i niepowodzenie oraz szacunek i jego brak. Natomiast w przekładzie łańskim możemy przeczytać, że chodzi o osoby, które „w mniejszym stopniu są zdolne, co więcej, zupełnie niezdatne do znoszenia we właściwy sposób” wspomnianych już okoliczności [*minus sunt idonei, immo prorsus inepti, ad recte ferendum...*, k. G3 (100)]. W tym przypadku grecki przymiotnik *ἀδύνατος* ma w translacji dwa, dodatkowo wzmocnione przysłówkowo, odpowiedniki (*idoneus* i *ineptus*), ponadto łański przysówek *recte* znajduje się przy zwrocie *ad ferendum*, będącym tutaj ekwiwalentem bezokolicznika *φέρειν*. Dwoma przymiotnikami posłużył się Tidicaeus również przy tłumaczeniu definiującej nierozwagę (*ἀφροσύνη*) frazy, że wada ta staje się przyczyną życia niegodziwego (*αἰτία τοῦ ζῆν κακῶς*, 1250a 16–17). W analizowanym przekładzie rozwiąłość stanowi przyczynę życia nie tylko niegodziwego, ale także nieszczęśliwego [*causa existens miserae et infelicitis vitae*, k. D8 (62)]. Aż czterech przymiotników potrzebował tłumacz, by oddać użyte w greckim oryginale przy określeniu niesprawiedliwości (*ἀδικία*) najzupełniej związane wyrażenie *παρὰ τὴν ἀξίαν* (niezasłużenie)⁹. W tym przypadku istota niesprawiedliwości zawiera się w tym, że ludzie roszczą sobie prawo i pozyskują więcej niż to, *co jest odpowiednie i należne, słuszne i sprawiedliwe* [*par et aequum, dignum et iustum est*, k. F7 (93)]. Z kolei rozwiąłość (*ἀκολασία*) w przypisywanym Arystotelesowi tekście scharakteryzowano jasno i związane jako wadę pożądlivej części duszy, z powodu której ludzie wybierają sobie niegodziwe rozkosze (*αἰροῦνται τὰς φαύλας ἡδονάς*, 1250a 20–21). W swobodnej interpretacji toruńskiego profesora chodzi zaś o moralną wadę, w przypadku której, „gdy się objawia, ludzie w sposób przesadny oddają się korzystaniu z niegodziwych rozkoszy, które sobie wybrali” [*quo impellente homines dediti sunt admodum fruitioni, quas sibi delegerunt, pravarum voluptatum*, k. E7 (77)]. Przytoczona powyżej część tłumaczenia Tidicaeusa dowodzi, że w tym akurat miejscu *licentia translatoris* niepotrzebnie zdominowała najzupełniej czytelną wymowę tekstu oryginalnego.

W łańskim przekładzie rozprawki *Περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν* można jednak odnaleźć takie miejsca, w których docieklivość tłumacza i przyjęta przez niego interpretacja tekstu oryginalnego rzeczywiście i to w znacznym stopniu ułatwiają czytelnikowi poprawne odczytanie rozważań Pseudo-Arystotelesa. W przypadku definicji szczodrości (*ἐλευθεριότης*) sens oryginału istotnie pozostaje nie do końca jasny, ponieważ widniejący w analizowanym miejscu jako przydawka do rzeczownika *ἀρετή* przymiotnik *εὐδάπανος*¹⁰ sugeruje odbiorcy, że anonimowemu autorowi chodzi o cnotę, która czyni duże wydatki na rzeczy szlachetne (*εἰς τὰ καλά*, 1250a 13). W tym kontekście za jak najbardziej słuszne należy uznać uzupełnienie Tidicaeusa, który użył przymiotnika *promptus* („widoczny”), proponując czytelnikowi wersję następującą: „Szczodrość jest cnotą duszy, która uwidacznia się przy czynieniu wydatków na rzeczy dobre i szlachetne” [*Liberalitas est virtus animae, prompta ad faciendos sumptus in res bonas et honestas*, k. D1 (49)]. Podobnie uzasadniona jest wprowadzona przez tłumacza korekta tekstu greckiego przy charakterystyce dumy (*μεγαλοψυχία*), która sprawia, że dusza jest w stanie znosić (*δύναται φέρειν*, 1250a 14–15) pomyślność

⁹ *Słownik grecko-polski*, t. I, red. Z. Abramowiczówna, Warszawa 1958, s. 232, s. v. ἀξία.

¹⁰ *Słownik grecko-polski*, t. II, red. Z. Abramowiczówna, Warszawa 1960, s. 332, s. v. εὐδάπανος (rozrzutny, hojny, czyniący duże wydatki).

i niepowodzenie, podobnie jak szacunek i poniżenie. Poprawka tłumacza polega na wprowadzeniu do wersji łacińskiej rzeczownika *homo* [człowiek, k. D4 (55)], co jest jak najbardziej logiczne, ponieważ fakt posiadania wspomnianej cnoty moralnej można potwierdzić jedynie wtedy, gdy poddamy ocenie zachowanie oraz sposób postępowania konkretnego człowieka, a nie stan, który potencjalnie ma miejsce w jego duszy.

Analizę wybranych passusów przekładu dziełka *O cnotach i wadach*, który wyszedł spod ręki toruńskiego profesora, niezależnie od sformułowanych w niniejszym opracowaniu uwag i zastrzeżeń pod adresem tłumacza, należy niewątpliwie uznać za wartościową i cenną poznawczo. Metodologia pracy nad przekładem, którą posłużył się Tidicaeus w translacji, pozwala jasno określić charakterystyczne elementy warsztatu renesansowego tłumacza tekstu antycznego. Z jednej strony mamy tu do czynienia z daleko idącą *licentia translatoris*, która powoduje, że w niektórych miejscach zamiast rzetelnego przekładu otrzymujemy parafrazę, a niekiedy nawet interpretację rozprawki Pseudo-Arystotelesa. Z drugiej strony nie sposób nie docenić staranności, z którą tłumacz poszukiwał łacińskich odpowiedników w niejednym przypadku naprawdę skomplikowanych i niejednoznacznych pojęć filozoficznych. Na uwagę musi zasługiwać również fakt, że w niektórych miejscach docieklivość i twórcze podejście autora przekładu do tekstu greckiego czynią jego łacińską wersję bardziej czytelną i w pełni zrozumiałą dla czytelnika. O wartości tłumaczenia, które na początku XVII w. opublikował Franciszek Tidicaeus, może wreszcie, nieco paradoksalnie, przesądzać to, że autor przekładu, mimo że wykazał się niewątpliwie dobrą znajomością obu języków klasycznych, był jednak z wykształcenia doktorem filozofii i medycyny, a nie filologiem.

Bibliografia

Abramowiczówna, Zofia, red. 1958–1965. *Słownik grecko-polski*. t. 1–4. Warszawa: PWN.

Aristoteles. 1960. *Opera*, ex recognitione I. Bekkeri, ed. altera, quam curavit O. Gigon. Berolini: Apud W. de Gruyter et Socios.

Bursian, Conrad. 1879. „Grynaeus Simon.” W *Allgemeine Deutsche Biographie*. Bd. 10, 72 n. Leipzig: Duncker & Humboldt.

Dreikopel, Tomasz. 2010. *Recepcja poglądów etycznych Arystotelesa w Isagoge ethica i Aristotelis de virtutibus libellus Franciszka Tidicaeusa*. Olsztyn: Wyd. Littera.

Grynaeus, Simon. 1539. *Aristotelis de virtutibus libellus plane aureus, nuper quidem Graece inventus, iam vero primum per Simonem Grynaeum Latinitate donatus*. Basileae: In officina R. Winter.

Plezia, Marian, red. 1998–1999. *Słownik łacińsko-polski*, t. 1–5. Warszawa: PWN.

Tidicaeus, Franciscus. 1609. *Aristotelis de virtutibus libellus Graece et Latine, versione in Latinum nova et accurata, Graeco textui ad unguem respondente et commentariis eruditiss atque iucundis in singula capitula illustratus*. Lipsiae: Impensis H. Grosii.

Przysłany: 14 VII 2019

Zaakceptowany: 7 VIII 2019

Tomasz Dreikopel

University of Warmia and Mazury in Olsztyn. Faculty of Humanities

e-mail: tomasz.dreikopel@uwm.edu.pl

ORCID ID: 0000-0001-7529-3037

Tomasz Dreikopel, PhD, is employed as a senior lecturer at the Institute of Philosophy of the University of Warmia and Mazury in Olsztyn. In 1999 he obtained a Master's degree at the Faculty of Humanities of Nicolaus Copernicus University in Toruń (hereinafter: NCU), and in 2008 he defended his doctoral thesis at the Faculty of Languages at NCU. His research interests relate to ancient philosophy and its broadly understood reception, especially in the academic gymnasium schools of Gdańsk and Toruń at the turn of the 16th and 17th centuries. He is the author of several dozen scientific publications, including the works printed in "Nowy Filomata", "Rocznik Toruński", "Szkice Humanistyczne", "Folia Toruniensia", "Humanistyka i Przyrodoznawstwo" and in several collective monographs. The most important publications of this author include: *Reception of Aristotle's ethical views in Isagoge ethica and Aristotelis de virtutibus libellus by Francis Tidicaeus*, Olsztyn 2010; *Old age in Ovid - an attempt to interpret the terms senectus, senex, senior*, Szkice Humanistyczne, vol. 13, no. 2-3 (vol. 32): 2013, pp. 99-105; *Francis Tidicaeus Quaestio ethica et politica, utrum honestum natura constet, an vero tantum opinione. Introduction, translation from Latin and commentary*, Folia Toruniensia, vol. 17: 2017, pp. 231-242.

Latin translation of the essay by Pseudo-Aristotle *Περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν* Francis Tidicaeus, professor at the Academic Junior High School (Academic Gymnasium School) in Toruń

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/FT.2019.008>

The text is available under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0).

K**eywords:** classical language studies; Neo-Latin studies; history of science; philosophy**S**

ummary: The article discusses selected passages from the Latin translation of the essay *On Virtues and Defects* published at the beginning of the 17th century and attributed to Aristotle. The work was translated by Francis Tidicaeus, a professor at the Academic Junior High School in Toruń. The analysis sheds much light on the details of the Toruń scholar's translation workshop and allows us to show his methodology of work on the Greek original.

Tomasz Dreikopel

Universität Ermland-Masuren in Olsztyn. Fakultät für Geisteswissenschaften

e-mail: tomasz.dreikopel@uwm.edu.pl

ORCID ID: 0000-0001-7529-3037

Dr. Tomasz Dreikopel ist Dozent am Institut für Philosophie der Universität Ermland-Masuren in Allenstein. 1999 erhielt er den Magistergrad an der Fakultät für Geisteswissenschaften der Nikolaus-Kopernikus-Universität in Thorn, promovierte 2008 an der Philologischen Fakultät daselbst. Sein Forschungsinteresse umfasst u.a. die altertümliche Philosophie sowie ihre Rezeption, vor allem in den akademischen Gymnasien Danzigs und Thorns an der Wende vom 16. zum 17. Jahrhunderts. Er ist Autor mehrerer wissenschaftlicher Publikationen vor allem in den Zeitschriften „Nowy Filomata“, „Rocznik Toruński“, „Szkice Humanistyczne“, „Folia Toruniensia“, „Humanistyka i Przyrodoznawstwo“ sowie in einigen Sammelbänden. Zu seinen wichtigsten Arbeiten gehören: *Recepcja poglądów etycznych Arystotelesa w Isagoge ethica i Aristotelis de virtutibus libellus Franciszka Tidicaeusa*, Olsztyn 2010 (Die Rezeption der ethischen Auffassungen Aristoteles' in *Isagoge ethica* und *Aristotelis de virtutibus libellus* von Franz Tidicaeus); *Starość u Owidiusza – próba interpretacji pojęć senectus, senex, senior*, *Szkice Humanistyczne*, Bd. 13, Nr. 2–3 (Vol. 32): 2013, S. 99–105 (Das Greisenalter bei Ovid – Interpretationsversuch von Begriffen senectus, senex, senior); *Franciszka Tidicaeusa Quaestio ethica et politica, utrum honestum natura constet, an vero tantum opinione. Wstęp, przekład z języka łacińskiego i komentarz*, *Folia Toruniensia*, Bd. 17: 2017, S. 231–242 (*Quaestio ethica et politica, utrum honestum natura constet, an vero tantum opinione* von Franz Tidicaeus. Einleitung, Übersetzung aus dem Lateinischen und Kommentar).

Die lateinische Übersetzung des Beitrags Pseudo-Aristoteles' *Περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν* von Franz Tidicaeus, Professor des Akademischen Gymnasiums zu Thorn

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/FT.2019.008>

Dieser Text wird unter der Creative Commons-Lizenz Namensnennung-Keine Bearbeitungen 4.0 International (CC BY-ND 4.0) veröffentlicht.

S **tichworte:** klassische Philologie; Neolatinistik; Wissenschaftsgeschichte; Philosophie

Z **usammenfassung:** Im Beitrag schilderte man aus sprachlicher Sicht gewählte Abschnitte aus der am Anfang des 17. Jahrhunderts veröffentlichten lateinischen Übersetzung des dem Aristoteles zugeschriebenen Beitrags *Über die Tugenden und die Laster*, die von Franz Tidicaeus, Professor des Akademischen Gymnasiums zu Thorn, vorbereitet wurde. Die Analyse erklärt die Details der Übersetzertätigkeit des Thorner Gelehrten und erlaubt, die von ihm angenommene Methodologie seiner Arbeit am griechischen Original zu schildern.